

ЗАТВЕРДЖУЮ
Віцепрезидент з наукової роботи та
міжнародної діяльності
Київського національного
університету культури і мистецтв

Юлія ТРАЧ

«27» серпня 2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Матузка Олександра Аркадійовича «Інклюзивні театральні практики
в контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 – Культурологія

Актуальність теми дослідження зумовлена сукупністю чинників теоретичного, соціокультурного та прикладного характеру, що відображають сучасні трансформаційні процеси у сфері культури як на глобальному, так і на національному рівнях. Інклюзія є одним із визначальних пріоритетів соціокультурного розвитку ХХІ ст., його позиціонують як ключовий елемент еволюції, що передбачає забезпечення інтеграції всіх осіб та груп, незалежно від віку, статі, інвалідності, раси, етнічної приналежності, походження, релігії, економічного чи іншого статусу. Сьогодні спостерігаємо принципову зміну вектору державної культурної політики в напрямі забезпечення рівних можливостей доступу до культурних практик, послуг та продуктів для всіх

громадян, у тому числі людей з інвалідністю. Ці нормативні зрушення потребують відповідного наукового осмислення з культурологічних позицій.

Особливої гостроти проблематика інклюзивності культурно-мистецьких практик набуває в умовах російсько-української війни, що триває від 2014 року. Збільшення кількості військових та цивільних осіб, що фізично та психічно постраждали внаслідок військової агресії росії, радикально посилює запит на переосмислення функціонального призначення закладів культури – від майданчиків пасивного споживання мистецтва до динамічних хабів психоемоційного відновлення та соціальної взаємодії. Театральні практики засвідчили свій потенціал як дієвий інструмент травмофокусованої арттерапії, ресоціалізації та комеморації воєнного досвіду, що актуалізує необхідність системного культурологічного дослідження цих процесів.

В українському суспільстві, що обрало напрям євроінтеграції та рухається шляхом впровадження норм європейської культури, підґрунтям якої є ідеї різноманітності, безбар'єрності та доступності, на державному рівні інклюзивний театр стає трансформаційним інструментом, що демократизує доступ до культури та сприяє більш відкритому та шанобливому погляду на різноманітність.

Ряд вітчизняних (І. Кабанова, К. Лук'яненко, В. Маціюк, К. Откович, В. Романчишин, І. Швець, К. Юдова-Романова та ін.) та зарубіжних (С. Саес-Веласко, Ж. Нейкамп, М. Кардол, О. Ді Джованні та ін.) дослідників зверталися до окремих аспектів теми інклюзивності театральних практик, однак спеціальної уваги проблемі інклюзивного театру в контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури приділено не було.

Отже, вибір теми дисертації зумовлений об'єктивною потребою у системному культурологічному осмисленні інклюзивних театральних практик як динамічного соціокультурного явища, що визначає сучасні стратегії розвитку закладів культури; недостатньою розробленістю зазначеної проблематики у вітчизняній культурології; необхідністю наукового обґрунтування практичних засад впровадження інклюзивних підходів у

діяльність театральних закладів культури України, з урахуванням як міжнародного досвіду, так і специфіки сучасного українського соціокультурного контексту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах цільової комплексної теми наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв «Культурно-мистецькі практики і процеси в дискурсі сучасного наукового діалогу» (Державний реєстраційний номер: 0124U003133).

Мета дослідження – виявити особливості сучасної стратегії діяльності закладів культури на прикладі інклюзивних театральних практик та специфіку поступу інклюзивного театру.

Особистий внесок здобувача. Запропонована наукова праця – самостійно виконане дослідження, в якому вперше в українській культурології комплексно розглянуто інклюзивні театральні практики в контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури. Усі наукові результати, що виносяться на захист, отримано здобувачем особисто. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації та праці апробаційного характеру є одноосібними. Дві наукові статті, що додатково висвітлюють зміст дисертації, написано у співавторстві: одна – з К. Юдовою-Романовою та І. Борко, де О. Матузком проаналізовано частину наукових джерел статті, взято участь у формулюванні висновків; друга – з А. Позняком, де О. Матузком розроблено концепцію статті, проаналізовано емпіричний матеріал, взято участь у формулюванні висновків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації, представлені у дисертаційному дослідженні О. Матузка, є методологічно обґрунтованими і достовірними, ґрунтуються на комплексному дослідженні сучасної стратегії діяльності закладів культури на прикладі інклюзивних театральних практик та особливостей поступу інклюзивного театру з позицій міждисциплінарної методології.

У дисертації вперше в українській культурології здійснено комплексне дослідження особливостей інклюзивних театральних практик крізь призму сучасної стратегії розвитку закладів культури, зокрема, проаналізовано стан наукового розроблення проблеми інклюзивних театральних практик у зарубіжному та вітчизняному академічному дискурсі; розкрито сутність інклюзивності як стратегічного напрямку розвитку сучасних закладів культури та визначено зміст поняття інклюзії в контексті культурних практик; обґрунтовано теоретичні засади інклюзивних театральних практик, визначено їхні принципи, характеристики та типологію, а також розроблено періодизацію їхнього розвитку; проаналізовано стан упровадження доступного театру в діяльності театально-видовищних закладів культури України; виявлено специфіку інклюзивного театру як виконавської практики, здійснено класифікацію інклюзивних театрів України та визначено ключові форми розвитку інклюзивного театру на сучасному етапі; визначено бар'єри, що перешкоджають ефективному впровадженню інклюзивних театральних практик, та окреслено ключові чинники просування до інклюзивності в діяльності закладів культури.

Зміст дисертації та структура викладення основних положень свідчать про повноту розкриття поставлених автором науково-практичних завдань у межах наукового дослідження. У дисертації чітко сформульовано усі складники вступної частини роботи: обґрунтування вибору теми дослідження, мету і завдання, наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів, об'єкт і предмет дослідження, його структуру. Це засвідчує про професійну орієнтацію автора у проблемі, уміння критично опрацьовувати масив наукової літератури та джерельної бази.

Здобувач аргументовано, логічно та послідовно висвітлив всі основні аспекти дослідження. Проведений у першому розділі дисертаційної роботи аналіз історіографії та джерельної бази, теоретико-методологічних засад дослідження інклюзивних театральних практик у контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури надав підстави говорити про можливість

проведення достовірного дослідження за визначеною проблематикою. Джерельна база дослідження інклюзивних театральних практик в Україні є розлогою та різноплановою, охоплюючи нормативно-правові документи (Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору на період до 2030 року, Конвенція ООН про права інвалідів та ін.), значний масив емпіричного матеріалу з діяльності інклюзивних театрів, фестивалів, конкурсів та мистецьких проєктів.

У другому розділі здійснено аналіз інклюзивних театральних практик як явища сучасного соціокультурного простору. Виявлено, що на сучасному етапі відбувається фундаментальна трансформація соціальної ролі та культурної місії театральних закладів: від традиційних «храмів культури» до відкритих, діалогічних та соціально відповідальних «соціокультурних центрів». Ключовими векторами цієї трансформації є перформативність, соціальна інклюзія, мультидисциплінарність, політична рефлексія та інституційна гнучкість. Інклюзія виступає інструментом переосмислення місії театру, оскільки передбачає не лише забезпечення фізичного доступу, але й якісну зміну досвіду відвідувача, гарантуючи кожному відчуття психологічної безпеки, емоційного резонансу та культурної приналежності.

У третьому розділі проаналізовано трансформації діяльності вітчизняних театально-видовищних закладів культури у контексті реалізації підходів доступності та безбар'єрності. Зазначено, що на сучасному етапі в Україні процес переходу державних театрів від патерналістського до інклюзивного підходу відбувається у формі фундаментальної парадигмальної трансформації, відповідно до якої надання доступу до культурного продукту, послуги чи практики позиціонується не як благодійний акт, а як реалізація гарантованого права людини. Акцентовано увагу на принциповій відмінності між доступним та інклюзивним театром: доступний театр передбачає подальшу адаптацію твору, який було задумано та створено без урахування потреб людей з інвалідністю, тоді як в інклюзивному театрі впровадження необхідних заходів починається з моменту задуму твору. Доступність рухається від негативного

стану до нейтралізованого, тоді як інклюдія базується на початково нейтральній позиції з метою перетворення її на позитивну.

У висновках, що відповідають завданням, доводять комплексність завершеність проведеного дослідження, викладено основні результати дисертації.

Основні результати дослідження, ступінь їх наукової новизни та значущості. Результати дослідження мають таке ключове значення:

- здійснено комплексний аналіз проблематики розробки, обґрунтування та практичного впровадження інноваційного підходу до організації діяльності закладів культури, концептуальним підґрунтям якого є принцип інклюдивності, а стратегічною метою – формування безбар'єрного соціокультурного простору, що забезпечує рівні можливості доступу до культурних благ та активної участі у мистецьких процесах для всіх категорій населення;
- виявлено та систематизовано характерні особливості, типологічне розмаїття та соціальну місію інклюдивних театральних практик як специфічної форми мистецької діяльності, спрямованої на подолання соціальних бар'єрів та утвердження цінностей рівноправної участі в культурному житті;
- простежено генезу та еволюційну динаміку інклюдивних театральних практик у контексті західної культурної традиції, визначено ключові етапи їхнього становлення та запропоновано науково обґрунтовану періодизацію, що відображає поступове розширення філософських, естетичних і соціальних засад інклюдії у сценічному мистецтві;
- розроблено багаторівневу класифікацію інклюдивних театральних практик, а також здійснено типологічне розмежування доступного театру та інклюдивного театру в українському культурному контексті, що дає змогу диференціювати різні моделі залучення осіб з інвалідністю до театального процесу за ступенем їхньої суб'єктності та творчої участі;
- на матеріалі практичного досвіду впровадження інклюдивних підходів у діяльність вітчизняних театральних закладів окреслено специфіку

реалізації в Україні ідеї безбар'єрності та розкрито механізми трансформації від патерналістської моделі ставлення до людей з інвалідністю до інклюзивного підходу, що визнає їхню повноцінну суб'єктність у культурному просторі;

- здійснено багатоаспектне дослідження інклюзивного театру в Україні крізь призму проблематики травмофокусованої арттерапії, процесів соціалізації та ресоціалізації, а також комеморативних практик, що охоплює широке коло цільових груп – людей з фізичною, сенсорною та ментальною інвалідністю, а також ветеранів російсько-української війни, для яких театральні практики стають дієвим інструментом психологічної реабілітації, відновлення соціальних зв'язків та збереження колективної пам'яті;

- уточнено, доповнено та концептуально поглиблено зміст поняття «інклюзія» як ключового соціального концепту XXI століття, що виходить за межі вузько реабілітаційного трактування та набуває значення універсального принципу організації суспільного й культурного життя на засадах визнання цінності людського розмаїття;

- набули подальшого розвитку науково-практичні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення діяльності театральних закладів культури в контексті цілеспрямованого створення безбар'єрного середовища, що передбачає системні зміни на рівні архітектурної доступності, комунікаційних стратегій, репертуарної політики та залучення людей з інвалідністю як повноправних учасників творчого процесу.

Теоретичне значення дослідження у комплексному науковому осмисленні інклюзивних театральних практик як самостійного культурологічного феномену та у збагаченні теоретико-методологічного апарату сучасної культурології, мистецтвознавства та соціогуманітарного знання загалом.

У дослідженні уточнено та концептуально поглиблено зміст поняття «інклюзія» як універсального соціального концепту XXI століття, що виходить за межі вузько реабілітаційного та медичного трактування і набуває статусу фундаментального принципу організації культурного життя на засадах

визнання цінності людського розмаїття, що збагачує понятійно-категоріальний апарат культурології та суміжних дисциплін.

Вагомим теоретичним внеском є запропонована обґрунтована періодизацію генези та еволюційної динаміки інклюзивних театральних практик у контексті західної культурної традиції, що дає змогу простежити поступове розширення філософських, естетичних і соціальних засад інклюзії у сценічному мистецтві та встановити закономірності їхнього розвитку від маргінальних експериментів до системного культурного явища.

Важливими є класифікація інклюзивних театральних практик, а також здійснене типологічне розмежування доступного театру та інклюзивного театру в українському культурному контексті, що формує теоретичне підґрунтя для диференціації різних моделей залучення осіб з інвалідністю до театрального процесу за ступенем їхньої суб'єктності та творчої участі.

У роботі систематизовано характерні особливості, типологічне розмаїття та соціальну місію інклюзивних театральних практик, що розширює наукові уявлення про соціокультурні функції сучасного театру та його потенціал як інструменту подолання соціальної ексклюзії.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю безпосереднього застосування його результатів у діяльності закладів культури, державній культурній політиці, освітньому процесі та соціальній роботі.

Сформульовані науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення діяльності театрально-видовищних закладів культури можуть бути використані керівниками та адміністраторами театрів, палаців культури та інших закладів для цілеспрямованого створення безбар'єрного середовища, що передбачає системні зміни на рівні архітектурної доступності, комунікаційних стратегій, репертуарної політики та організаційних моделей/

Запропоновані класифікації інклюзивних театральних практик, доступного та інклюзивного театру можуть слугувати методологічним орієнтиром для практиків – режисерів, продюсерів, арттерапевтів – при

проектуванні та реалізації інклюзивних мистецьких проєктів, а також для вироблення критеріїв оцінки ступеня інклюзивності театральних ініціатив.

Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін культурологічного, мистецтвознавчого та соціально-педагогічного циклів, зокрема при розробці навчальних курсів, спецкурсів та навчально-методичних посібників з проблем інклюзії в культурі, соціокультурної реабілітації та менеджменту закладів культури.

Узагальнений досвід впровадження інклюзивних практик у вітчизняних театральних закладах може бути використаний органами державного управління та місцевого самоврядування при формуванні й реалізації культурної політики, розробці цільових програм забезпечення безбар'єрності культурного простору та стратегій соціальної інклюзії на національному та регіональному рівнях/

Висновки щодо комеморативних практик у контексті інклюзивного театру можуть знайти застосування у діяльності громадських організацій, волонтерських ініціатив та культурних інституцій, що працюють у сфері збереження колективної пам'яті та підтримки постраждалих від воєнних дій.

Достовірність одержаних результатів забезпечена методологічною обґрунтованістю дослідження, що базується на комплексному застосуванні культурологічного, мистецтвознавчого та міждисциплінарного підходів до вивчення інклюзивних театральних практик як багатовимірного соціокультурного феномену. Вагомий історіографічний масив, що охоплює вітчизняні та зарубіжні наукові праці з культурології, мистецтвознавства, театрознавства, соціальної психології та реабілітології, нормативно-правові документи у сфері інклюзії та культурної політики, а також емпіричні матеріали, пов'язані з діяльністю інклюзивних та доступних театрів в Україні та за кордоном, також свідчать про достовірність одержаних результатів.

Застосування принципів об'єктивності, системності, історизму забезпечило коректність висновків та узагальнень на всіх етапах дослідження.

Також застосуванням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема аналізу та синтезу, порівняння, систематизації, класифікації, типологізації, періодизації, а також історико-культурологічного, компаративного та структурно-функціонального методів, забезпечило всебічність та аргументованість одержаних результатів.

У Висновках узагальнено результати дослідження

1. Ґрунтуючись на аналізі стану наукового розроблення проблеми можна стверджувати, що у зарубіжному академічному дискурсі інклюзивні театральні практики розглядають у трьох взаємопов'язаних вимірах – художньому, психосоціальному та освітньому, – а ключовими напрямками наукового пошуку є протидія нерівності через соціальне конструювання інклюзивної культури, забезпечення видимості та представництва маргіналізованих груп на сцені, а також застосування партисипативних театральних форм як інструменту вирішення соціальних проблем. Натомість в українському науковому просторі це дослідницьке поле перебуває на етапі становлення: наявні публікації висвітлюють переважно окремі аспекти – безбар'єрність закладів культури, музейну інклюзію, цифрову доступність, діяльність конкретних театральних колективів, – проте бракує комплексних культурологічних розвідок, які б системно осмислювали інклюзивні театральні практики у стратегічному контексті розвитку закладів культури.

2. Одним із найперспективніших напрямів розвитку діяльності сучасних закладів культури є інклюзивність, що позиціоновано як глобальний пріоритет суспільства ХХІ ст. Інклюзію визначено як процес формування культури та середовища, що визнає, цінує та ефективно використовує таланти, здібності й перспективи кожної людини, заохочуючи співпрацю, гнучкість та рівність. У рамках інклюзивної культури, ключовими елементами якої є доступність, безбар'єрність, інклюзивність, різноманітність та справедливість, визначено та визнано право всіх без винятку членів суспільства на отримання доступу до якісних культурних послуг, практик та продуктів, а також на можливість брати участь у процесі їх створення. У сучасному законодавстві закріплено

необхідність гарантування інклюзивної культури, а також сприяння можливостям отримання безбар'єрного доступу до культурних практик як з позиції спостерігача/глядача, так і з позиції учасника протягом усього життя для всіх. Інклюзію в культурних практиках витлумачено як комплексний процес культурної, соціальної та аксіологічної трансформації, який забезпечує не лише безбар'єрний доступ до культурної сфери, але й повноцінну активну участь та визнання індивідуальних відмінностей. Сприяння інклюзії в системі культури може бути досягнуто за допомогою макрорівневих підходів шляхом інтеграції її в інституційні рамки культурної політики, а також через конкретні дії на рівні культурних закладів із застосуванням відповідних видів діяльності. Особливої актуальності для сучасного українського суспільства набуває проблематика інклюзивних культурних практик для людей з інвалідністю та обмеженими можливостями, що зумовлено ступенем їхньої вразливості та залежності від численних аспектів фізичної та психологічної безбар'єрності.

3. Інклюзивні театральні практики належать до змішаного типу реляційно-розподільчої інклюзії (за Н. Фресером), оскільки забезпечують рівний доступ до можливостей безперешкодного споживання (у якості глядача) та створення (в якості режисера-постановника, актора та ін.) театального продукту (вистави). Такі практики передбачають людиноцентричну орієнтованість, повагу до ключових прав, зокрема індивідуалізованих втручань, самовизначення, розширення можливостей та усвідомленого вибору. Упровадження інклюзивних театральних практик репрезентує стратегічні пріоритети закладів культури на сучасному етапі розвитку соціокультурного простору.

Інклюзивні театральні практики базуються на принципах культурної інклюзії, доступності, рівності, справедливості та безбар'єрності щодо людей із різними функціональними можливостями та здібностями. Основними характеристиками інклюзивного театру є: активна та реальна участь, усунення бар'єрів, тематична різноманітність, спільні процеси, відкритість, доступність та створення умов для забезпечення повноцінної участі кожного бажаючого в

театральній діяльності. Інклюзивний театр виконує важливу соціальну місію, що зокрема полягає у сприянні подоланню стереотипів щодо людей з особливими потребами та важливості створення безбар'єрного простору. Інклюзивний театр є дієвим інструментом стимулювання соціальних змін та зміцнення згуртованості суспільства шляхом сприяння критичному осмисленню та культурному активізму.

3. Інклюзивні театральні практики, що виникли у США та Великобританії, набули розвитку в західній культурі в 60–80-ті рр. XX ст. на хвилі боротьби за права людини. Періодизація розвитку інклюзивних культурних практик від 1960-х рр. і донині охоплює такі етапи:

- 1960–1970-ті рр.: період чіткої спеціалізації інклюзивних театральних практик та появи закладів театально-видовищної культури, призначених для людей з особливими потребами (переважно сенсорною інвалідністю);

- 1980–1990-ті рр.: поява змішаних театральних колективів, відкритих для учасників з особливими потребами фізичного, сенсорного чи ментального характеру; інтегрування акторів з інвалідністю в колективи традиційного театру;

- 2000-ні рр. – донині: масова поява інтегрованих труп, у яких актори й режисери з інвалідністю є рівноправними учасниками; трансформація сприйняття інвалідності, що розглядається не як вада, а як ресурс розвитку і творчості.

Інклюзивні театральні практики піддаються такій типологізації: інклюзивний театр: колективи за участю людей з ментальними, сенсорними або фізичними розладами; доступний театр: вистави, відкриті для широкої публіки з вбудованими функціями доступності, наприклад, функція аудіодискрипції, жестовою мовою, сурдоперекладом та ін.; громадський театр: проєкти, в яких беруть участь сусіди, групи чи асоціації, які не є професійними акторами, проте мають досвід, який прагнуть артикулювати засобами сцени; театральні практики з подвійною інклюзією: постановки, виконавцями і глядачами яких є люди з особливими потребами (основні характеристики: релокаційні покази,

використання універсальних засобів доступності та руйнування традиційної театральної ієрархії).

4. Інклюзивні театральні практики в Україні репрезентовано у форматах доступного театру та інклюзивного театру. У діяльності закладів культури загалом та театральних закладів зокрема, доступність передбачає усунення фізичних, сенсорних та когнітивних бар'єрів, забезпечення доступу до тих фізичних просторів, послуг, практик та продуктів, що раніше були недоступними або малодоступними для людей з інвалідністю. На сучасному етапі в Україні процес переходу державних театрів від патерналістського до інклюзивного підходу відбувається у формі фундаментальної парадигмальної трансформації, відповідно до якої надання доступу до культурного продукту, послуги чи практики позиціонується не як благодійний акт, а як реалізація гарантованого права людини. На рівні театральних закладів культури України концепція доступності реалізується засобами адаптації фізичного простору театру (приміщення), цифрового простору театру (вебсайт, акаунтів у соціальних мережах) та театрального продукту (вистава) для людей з інвалідністю, що полягає в усуненні бар'єрів, які заважають насолоджуватися цією формою мистецтва. Це передбачає: створення умов для безперешкодного доступу до театрального закладу (обладнання ліфтами, пандусами, табличками шрифтом Брайля, тактильними індукційними петлями; надання персоналу для супроводу), цифрову інклюзію (адаптація вебсайтів для людей із сенсорними порушеннями, надання повної інформації про рівень безбар'єрності закладу), адаптацію вистав із репертуару театру (субтитри, аудіодискрипція, мова жестів та ін.). Окрім того, окремі вистави передбачають адаптовані для читання програмки та сенсорні екскурсії сценографічним простором, що уможливорює отримання повноцінного досвіду для людей із порушеннями зору або когнітивними порушеннями.

5. Інклюзивний театр являє собою виконавську практику, у межах якої люди з інвалідністю (фізичною, сенсорною або інтелектуальною) та без неї працюють спільно як творці сценічного твору, перетворюючи різноманітність

на ключовий художній ресурс. Концепція інклюзивного театру виходить за межі доступу та адаптації й охоплює постановки, у яких актори з інвалідністю та без неї працюють спільно, створюючи простір, де функціональне різноманіття стає творчим ресурсом. Цей тип театру досліджує нові форми комунікації, залучаючи інноваційні елементи, що збагачують сценічний наратив. Семінари та навчальні програми з театру та інвалідності надають людям з інвалідністю можливості для професійного розвитку в театральній сфері. Інклюзивний театр сприяє формуванню практик, що позитивно впливають на соціальне сприйняття інвалідності; зміцненню соціально-емоційного розвитку учасників (взаємопідтримка, підвищення впевненості у собі та ін.); посиленню дискурсу інклюзивної культури шляхом донесення реалій функціонального різноманіття до широкої аудиторії, руйнування стереотипів та упереджень; громадській трансформації, за якої театральний простір модифікується у середовище справедливого та демократичного соціального співіснування.

Інклюзивні театри України доцільно класифікувати за: типом організації (професійний театр або аматорський театр), віком учасників (інклюзивний дитячий театр або інклюзивний театр для дорослих реципієнтів), формою інвалідності: фізична інвалідність (учасники із порушеннями опорно-рухового апарату), сенсорна інвалідність (учасники із вадами зору та слуху), когнітивна інвалідність, психічна інвалідність, множинна та змішана форми (колектив театру складають учасники з різними формами інвалідності та учасники без інвалідності); видами терапевтичного ефекту (арттерапія, соціалізація / ресоціалізація, травмофокусована арттерапія) та ін.

Найбільшого розвитку в Україні набув аматорський інклюзивний театр для дітей із ментальною інвалідністю та професійний театр для людей із фізичною інвалідністю, набутою внаслідок російсько-української війни. Основними характеристиками інклюзивного театру на сучасному етапі визначено: змішаний склад (творча співпраця між митцями з функціональним різноманіттям та без нього); універсальна доступність (у вистави інтегровано

жестову мову, аудіоопис та субтитри), соціальний та громадський театр (у межах партисипативних практик глядачі перетворюються з пасивних спостерігачів на активних творців власної культури); імпровізація (оптимізує процес навчання та сприяє динаміці інклюзивних практик); професіоналізація (митці з функціональним різноманіттям забезпечуються рівноцінними технічними та навчальними інструментами, а також можливістю працевлаштування) та ін.

Специфіку інклюзивних театральних постановок становлять: розширення невербальних засобів виразності (мова жестів, пластична культура, візуалізація); посилення наративної ваги таких елементів постановки, як музика, освітлення та костюми; інклюзивна театральна педагогіка (репетиційний процес виключає традиційні жорсткі методи, натомість заохочує навчання через дію, а динаміка драматичної гри адаптується до реалій тілесних та розумових можливостей); демістифікація «ідеального тіла» (руйнування традиційних театральних художньо-естетичних канонів, демонстрація можливостей кожного тіла створювати красу, поетику та передавати глибокі емоції). Ключовими формами розвитку інклюзивного театру, що надають унікальні інструменти для травмофокусованої арттерапії та водночас комеморації воєнного досвіду, є інтерактивний театр, партисипативний театр, ветеранський театр, документальний театр та плейбек-театр.

6. Інклюзія в культурі утвердилася як глобальний пріоритет сучасного українського суспільства, що передбачає визнання права всіх людей не лише на отримання якісних культурних послуг та практик, а й на участь у процесі їх створення, за умов рівності та поваги до різноманітності. Однак, незважаючи на регуляторні та дискурсивні зусилля, існують численні бар'єри, які перешкоджають ефективному включенню людей з різними умовами, потребами та контекстами. Проблема полягає в тому, що, попри ухвалення законодавчих норм та формування державної політики на користь інклюзії, їхнє практичне впровадження залишається обмеженим та нерівномірним, породжуючи ситуації виключення, сегрегації або неповноцінної інтеграції.

Систематичне формування інклюзивних компетенцій, застосування активних методологій, упровадження доступних технологій та консолідація інституційної культури, заснованої на повазі та участі, є ключовими чинниками просування до інклюзивності. Інклюзія вимагає комплексної трансформації, що охоплює інституційне управління та технології впровадження; сприяння інклюзії є безперервним і колективним процесом, що потребує контекстуалізованих, сталих стратегій, зосереджених на утвердженні гідності всіх членів суспільства.

Дослідження не вичерпує проблематику інклюзивних театральних практик у контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури України, зважаючи на те, що інклюзія є динамічним явищем, розвиток якого детермінований соціокультурним контекстом. Перспективними напрямками подальших досліджень є поглиблений культурологічний аналіз практик доступного та інклюзивного театру в Україні, розроблення ініціатив, спрямованих на ефективнішу адаптацію театрального продукту до запитів людей з інвалідністю тощо.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення і результати дисертації викладено у 8 одноосібних наукових публікаціях, із них 3 статті розміщено у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії «Б» за спеціальністю «Культурологія», 5 праць апробаційного характеру. Також дві праці, що додатково висвітлюють зміст дисертації, написано у співавторстві.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи при присудженні ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами)).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Матузко О. А. Інклюзія як ключовий елемент розробки інноваційної

стратегії культурних закладів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 3. С. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2025.344223>

2. Матузко О. А. Діяльність інклюзивних театрів в Україні: особливості реалізації ідеї різноманітності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 4. С. 94–99. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351845>

3. Матузко О. А. Варіативність практик культурної інклюзії в театральних закладах України. *Культурологічний альманах*. 2026. № 2. С. 482–488. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.2.56>

Опубліковані праці апробаційного характеру

4. Матузко О. А. Концепція доступності в контексті розвитку інклюзивних театральних практик. *Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір* : матеріали IX Всеукр. наук. конф. молод. вч., асп. та магістран, Київ, 6 листопада 2025 р. Київ : НАКККиМ, 2025. С. 29–31. URL: <https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/Tezi%2006%2011%202025%20ostat%2091.pdf>

5. Матузко О. А. Стратегічні пріоритети розвитку діяльності сучасних закладів культури: аспект інклюзивності. *Культура, мистецтво, креативність : виклики сучасності. Молодіжна наука 2025* : всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених, Київ, 26 листопада 2025. Київ : КНУКиМ, 2025. С. 63–65. URL: https://drive.google.com/file/d/1tVHkLhuTp_RQcNBJ3ks0bG9BOBNFVrj6/view

6. Матузко О. А. Сучасні театральні практики в контексті проблематики впровадження нових соціокультурних кодів та соціальних інновацій: особливості інклюзивного театру. *Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог* : матеріали II Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю Київ, 9–10 квітня 2026 р. Київ : НАКККиМ, 2026. С. 257–258. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/VR/1/42/1/Tezi%20konf.%2009-10.04.2026.pdf>

7. Матузко О. А. Інклюзивна театральна практика як простір комеморації воєнного досвіду та ресоціалізації ветеранів російсько-української війни. *Science and education: synergy of innovation* : X Міжнародна науково-практична конференція, 18–20.05.2026 року, Берлін, Німеччина. Берлін, 2026. С. 304–308. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2026/05/SCIENCE-AND-EDUCATION-SYNERGY-OF-INNOVATION-18-20.05.2026.pdf>

8. Матузко О. А. Становлення та розвиток інклюзивних театральних практик в західній культурі. *European science and innovation congress* : VII Міжнародна науково-практична конференція, 1–3 червня 2026 року, Барселона, Іспанія. Барселона, 2026. С. 317–322. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2026/06/EUROPEAN-SCIENCE-AND-INNOVATION-CONGRESS-1-3.06.26.pdf>

Праці, що додатково висвітлюють зміст дисертації

9. Юдова-Романова К., Борко І., Матузко О. Особливості функціонування аматорських театрів у пенітенціарних установах: історіографічний дискурс. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*. 2024. № 1. С. 29–47. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.7.1.2024.301140>

О. Матузком проаналізовано частину наукових джерел статті, , взято участь у формулюванні висновків.

10. Позняк А. В., Матузко О. А. Рецепція азійського театру в європейському сценічному мистецтві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 86. С. 62–66. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-3-8>

О. Матузком розроблено концепцію статті, проаналізовано емпіричний матеріал, взято участь у формулюванні висновків.

Апробація результатів дисертації. Матеріали та результати дослідження пройшли апробацію на всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: IX Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий

вимір» (Київ, 2025), Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Культура, мистецтво, креативність : виклики сучасності. Молодіжна наука 2025» (Київ, 2025), II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог» (Київ, 2026), X Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта: синергія інновацій» (Science and education: synergy of innovation) (Берлін, 2026), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Європейський конгрес з науки та інновацій» (European science and innovation congress) (Барселона, 2026).

Загальний висновок. Вважати, що дисертація Матузка Олександра Аркадійовича «Інклюзивні театральні практики в контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури», подана на здобуття доктора філософії, повністю відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття доктора філософії, а саме «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами)) та Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Рекомендувати дисертацію Матузка Олександра Аркадійовича «Інклюзивні театральні практики в контексті сучасної стратегії розвитку закладів культури», подану на здобуття доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія, до захисту в разовій спеціалізованій раді Київського національного університету культури і мистецтв.

Головуюча на засіданні кафедри
івент-менеджменту та індустрії дозвілля
кандидат педагогічних наук, професор

Секретар засідання
доктор філософії

Людмила БОЙКО

Маріанна ГОЛОВКОВА

Підпис	
Начальник ВК	
“24” 08	2026 р.

